زمانی زگماک هێڵی سووره، بۆ گاڵتەپێکردن نابێت!

د. کامران ئەمین ئاوه

له وڵاتگەلی نادێموکراتیك وەك ئێران نەتەوەی سەردەست و دەسەڵاتدار، بە پێی تێزی "یەك دەوڵەت و یەك نەتەوە" یاخود بەناوی "ئومەتی ئیسلامی" و بە بەکارهێنانی شێوازی جۆراوجۆر هەوڵی تواندنەوەی نەتەوەکانی دیکه دەدات. ئەم چەشنە دەسەڵاتداره بێجگە له بەکارهێنانی زەبر و زۆری فیزیکی و کوشتن و بڕین و لەبەندیخانه خستنی ئازادیخوازانی نەتەوەی ژێردەست، بەگەمراندن، چەواشەو بێ بەها کردنی بایەخه مەعنەوییەکانی ئەوان، تێدەکۆشێت به شێوەیەکی ئارام بەڵام بەردەوام، مێژوو، کولتور و زمانی ئەو خەڵکانه بکاته ئامانج و خەڵکەکه لەباری مەعنەوییەوه بێ ناوەڕۆك و کلۆر و، له کۆتاییدا ئاسیمیله بکات.

حکوومەتەکان به هۆی دەسەڵاتی ماددی و مەعنەوییەك که هەیانه، له هەموو ئامرازێکی خۆیان وەکو فێرگە، ڕادیۆ و تەلەویزیۆن، فیلم و شانۆ و به گشتی له تەواوی بوارەکانی میدیایی و ڕاهێنان بۆ بەرێوەبردنی سیاسەتی فەرهەنگی خۆیان کەڵك وەردەگرن. به هاسانی مێژوو و ڕاستییەکانی چەواشه دەکەن، قارەمانه نەتەوەییەکان دەکرێن به چەته، خائین و سیخۆڕی بێگانه و؛ سەرکوتکەر، خۆفرۆش و شا و پاشا و مەلاکان دەکەنه سێمبولی ئازادی، مرۆڤ دۆستی و نیشتمانپەروەری. له ئێرانی سەردەمی ڕەزاشا و محەممەد ڕەزاشای کوڕیدا، که قاتڵی هەزاران ئازاردیخوازی کورد و لۆر و ئازەری و به گشتی پێشکەوتنخوازنی ئێرانی بوون، دەکران به باوك و دڵسۆزی گەل، بەڵام قازی محەممەد، پیشەوەری، سلێمان موعینی، سمایل شەریفزاده، ڕوزبە، جەزەنی و ڕەزاییەکان وەك نوکەری بێگانه و نیشتمانفرۆش پێناسه دەکران. ئەم سیاسەته پاش شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی له ئێران له لایەن حکوومەتی ئیسلامییەوه به چەشنی دیکه بەڵام هەر لەهەمان سۆنگەوه درێژەی پێدرا.

ساڵانێکی زۆره که بەرگری و قەدەغه و دانانی ئاستەنگ لەبەر نووسین به زمانی زگماکی گەله نافارسەکان و ڕێگری کردن له خوێندن و نووسین به زمانی دایکی له فێرگەکان یەکێکی دیکه له شێوەکانی ئاسیمیله کردن و زەبرلێدان له کولتور و زمانی نەتەوەکانی نافارسه. ڕۆڵەی کورد و

ئازەری و عەرەب و بەلووچ و هتد هەر لەمنداڵییەوە ناچار کراون بە زمانی فارسی بیربکەنەوە، بخوێنن و بنووسن و جوانترین هەستەکانیان بە زمانی فارسی دەرببڕن.
لەم سۆنگەیەوە نووسەر، وەرگێر و شاعیرە نافارسەکان وەکو ئەحمەد محموود، محەمەد عەلی ئەفغانی، محەمەد قازی، محەمەد عەلی دەرویشیان، برایم یوونسی، سەید محەمدحوسێن بێهجەت تەورێزی (شهریار)، سەمەد بێهرەنگی، غولامحوسین ساعیدی، مەنسوور یاقووتی و هتد لە مێژووی سەد ساڵی ڕابردوودا زیاترین خزمەتیان بە گەشەسەندنی زمان و کولتوری فارسی کردوە. مخابن ئەوان بە هۆی نەبوونی دەرەتان و ئیزنی نووسین بە زمانی دایکییەوە نەیانتوانی ئەو خزمەتەی پێویست بوو بە زمان و فەرهەنگی خۆیان بکەن. ئەمە شتێکی ئاشکرایە کە بەشێك لە ئاهنگساز و گۆرانی بێژە بە ناوبانگەکانی کورد وەك کەیهان کەڵهۆر، شەهرام نازەری، عەندەلیبی و کامکارەکانیش خزمەتێکی زۆریان بە ڕەوتی گەشەسەندنی مۆسیقای فارسی کردوە، هەرچەند هەتا ڕادەی ڕێ پێدراو بەڵام نەك لە ئاستی گۆرانی فارسیدا، خزمەتیان بە موسیقیای کوردیش کردبێ.
بەڵام سیاسەتی بێ بایەخکردنی زمان و وێژەی نافارسەکان تەنیا لە بواری قەدەغەکردن یان ڕێگری و ئاستەنگ دانان لەسەر ڕێگای بەکار هێنانی زمانی زگماکی و ڕوو کردنە زمانی فارسی و خوێندن و نووسین بە زمانی حکوومی نییە، بەڵکوو بواری ئیزندان بە چەشنێکی ئامانجدار بە زمانی نافارسەکان بە تایبەتی کوردی و تورکی و لوڕی لەسەر شاشەی تەلەویزیۆن و شانۆ و سینەماش لەخۆدەگرێ. کاتێك سەیری بەشێك لە بەرنامەکان وەك کێبەرکێی بەناو "هوش برتر" و کێبەرکێی "۲۱ سئوالی" و بەرنامەی هاوشێوە دەکرێت کە لەژێر ناوی "طنز" یان کورتەفیلمی کوردی لە سنە و کرماشان و ئازەربایجان و لوڕستان و هتد بە زمانی گاڵتەجاڕی کوردی یان لوڕی و تورکی تێکەڵاو لەگەڵ فارسی ئامادە دەکرێ، دەبینین کە ئاکتەرەکان وەکو ئەوەی خەڵکی ئەم ناوچانە نەبن و هیچ ناسیاوییەکیان لەگەڵ زمانی فارسیدا نەبێت، بە تێکەڵ و پێکەڵکردنی فارسی و کوردی یان بە لەهجەیەکی کوردیی سەیر و سەمەرە قسە دەکەن و وەڵامی پرسیارەکان دەدەنەوە. ئەو بەرنامانە بە ئامانجی پێکەنینی بینەری فارس و ناکورد ئامادە دەکرێن و بەدەسی خۆیان و بە پێی سیاسەتی نادیاری نەیاران، گاڵتە و سووکایەتی بە زمان و ئاستی تێگەیشتوویی خەڵکەکەی خۆیان دەکەن. لە زنجیرە بەرنامەکانی "هوش برتر"دا، سیمایەکی نەزان و گەوج بە بەشدارە کوردەکان و لە ڕاستیدا بە گشت کۆمەڵگای کوردی دەدرێ.
لە لایەکی دیکەشەوە، بەردەوام لە سەر یووتیووب، ئینستاگرام و تلیگرام و واتساپ گەلێك بەرنامەی کورت دەس بە دەس بڵاودەبێتەوە کە ئاشکرا سووکایەتی کردنە بە فولکلۆر و وێژەی

نەتەوە نافارسەکان. بۆ وێنە، کاتێك لەسەر سکۆی شانۆی شارێکی ئازەربایجانی ئێران "سکینە دای قیزی نای نای" ئازەرییەکان بە فارسی تەرجومە دەکرێ و قاقای پێکەنین سالۆنەکە پڕدەکات، کەس نییە بپرسێت گۆرانی فولکلۆر چۆن بەوشێوەیە تەرجومە دەکرێت و بە گشتیی چ پێویستیەك لەوەدایە کە هونەرمەندانی نەتەویەك بۆ خۆشی فارس زمانەکان، گاڵتە بە خۆیان و فەرهەنگەکەیان بکەن؟ ئەگەر ئەمڕۆ کەسێك بیەوێ گۆرانی "شەمامە خاڵ خاڵ" و زۆر گۆرانی حەسەن زیرك و هتد وەربگێڕێتە سەر هەر زمانێکی دیکە، بێ گومان شتێکی سەیرو سەمەری لێ دەردێ، بەڵام ئەم گۆرانییانە بەشێکن لە مێژووی ئەدەب و فەرهەنگی فولکلۆریی کوردی و خەڵکیش چێژ لە بیستنیان دەبەن و تەرجومە کردنیان بە زمانێکی دیکە نەك پێویست ناکات بەڵکوو بە تەواوەتی خزمەت بەوانە دەکا کە دەیانەوێ پیشان بدەن ئەم چەشنە زمانانە تەنیا بۆ دەرپڕینی گۆرانی و شێعرە و، لە ئاستێکی وەها نزمدان کە تەنیا بۆ گاڵتە پێکردن و پێکەنین دەبن و لەئەنجامدا توانای بەرانبەری کردنیان لەگەڵ زمانی "حافظ" و "سعدی" نییە!

دوژمن بۆ بچووك و بێ بەها کردنی هەر شتێکی پیرۆزی نەتەوەکانی دیکە کەڵك لەهەموو چەشنە ئامرازێك و یەك لەوان ئاسیمیلەکردنی فەرهەنگی وەردەگرێ، هەتا ئەو ڕادەیەی بۆ بەشێك لە کورد و ئازەری و ... کارەکە دەگاتە ئەو شوێنەی کە قسەکردنی بێ لەهجە بە فارسی دەبێتە شانازییەك و تێدەکۆشری تەنانەت لە بەشێك لە بنەماڵەکان و بە تایبەتی ئەوانەدا کە لە دەرەوەی کوردستان دەژین، لەگەڵ منداڵەکان تەنیا بە زمانی فارسی قسە بکرێ، بۆ ئەوەی نەکا لە دەرەوەی ماڵێ و لە فێرگە و شەقامەکان گاڵتەیان پێ بکرێ و لەم سۆنگەیەوە زەبرێکی زۆر دەدرێت لە متمانە بەخۆیی ئەم منداڵانە و ڕووخانی پردی پێوەندییان لەگەڵ گشت بنەماڵە و نەتەوە و نیشتمان. کارەسات لە هەوڵی دوژمن بۆ پێشبردنی ئەرك و بەرنامەکانی خۆیدا نییە، کارەسات لە هاوڕێیی کردنی بەشێك لە ڕۆڵەکانی کورد بە چەشنێکی خوازیار و ناخوازیار لەگەڵ ئەم هێڵ و سیاسەتەیە، کە بێ ئەوەی بیری لێ بکرێتەوە دەبنە ئامرازی دوژمن بۆ لەناو بردنی ڕێز و کەرامەت و کەسایەتی خۆ ونەتەوەکەیان و، بە قەولی کرماشانییەکان وامان لێ دەکەن "ودس خومان ئاگر نینە غژ خومان" یان " وەکو مریشك بۆخۆمان خۆڵ بەسەر خۆماندا بکەین".

بێگومان دوژمن و نەیارانی کورد و گەلانی دیکەی ئێران بۆ گەیشتن بە ئامانجە ناپیرۆزەکانیان و سڕکردن و تواندنەوەی ئەوان، لەهەر چەشنە ئامرازێك و یك لەوان سرینەوەی زمان و ئەدەبی نافارس یاخود بە گەمراندنیان کەڵك وەردگرن، بەڵام ئەوە ئەرکی ڕووناکبیرانی ئەم نەتەوانە و بە تایبەتی کوردە کە بەلانی کەم ڕێخۆشکەر و بڵاوکەرەوەی ئەم فیلم و کلیپ دزێوانە نەبن و ڕێ بە پەرەسەندنی ئەم کارە قیزەنانە لە نێوخەڵکدا نەدەن.

ڕۆڵەکانی گەلی کورد دەبێ بەرانبەر بەو سووکایەتییانە بوەستن و بە دەنگی بەرز نارەزایی خۆیان بەرانبەر بەو سووکایەتییە ئاشکرایە دەرببڕن. هەروەها کۆمەڵانی خەڵک پێویستە بەرگر بن لە بڵاوکردنەوەی ئەو کلیپە قیزەوەنانەی وا تێیدا سووکایەتی بە هۆش و لێهاتوویی خەڵك و زمانی نەتەوایەتییان دەکرێت. ئەوانە بۆ پێکەنین نین بەڵکوو کورد دەبێ بە دیتنیان بگری و تووڕەیی خۆی بەسەر ئامادەکاران و ئەکتەرەکانیاندا ببارێنێت کە بوونەتە کەرەسەی بەڕێوەچوونی سیاسەتێکی دژە نەتەوەیی نامرۆڤانە.

ئۆکتۆبری ٢٠٢٠